

Condițiile de valabilitate ale novației

Lector univ.dr. Vali Ileana-Niță

La novation représente la convention dont les effets consistent dans l'extinction d'une ancienne obligation et dans la naissance simultanée, à sa place, d'une nouvelle obligation. Étant un contrat, la novation doit accomplir à part les conditions générales de validité des contrats, certaines conditions spéciales, prévues à l'art. 1128-1133 du Code civil, telles : le rapport juridique d'obligation qui s'éteint, mais aussi celui qui prend naissance doivent être valablement accomplis ; qu'il existe la volonté des parties pour nover ; le créancier doit avoir la capacité civile d'aliéner et le débiteur celle de s'obliger ; la nouvelle obligation doit se différencier de l'ancienne obligation par un élément structural.

1. Noțiune. Codul civil român reglementează instituția novației la articolele 1128-1137, în cadrul secțiunii a II-a din Capitolul VIII intitulat “Despre stingerea obligațiilor”.

În art. 1091 C.civ., legiuitorul prevede că “obligațiile se sting prin plată, prin novațiune, prin remitere voluntară, prin compensație, prin confuziune, prin pierderea lucrului, prin anulare sau resciziune, prin efectul condiției rezolutorii și prin prescripție.”

Plecându-se de la această reglementare legală, în literatura de specialitate au existat controverse asupra acestei instituții juridice cu privire la încadrarea ei ca modalitate de transformare sau de stingere a obligațiilor civile.

Astfel, în opinia unor autori, novația este “un contract prin care părțile sting o obligație pentru a o înlocui cu o obligație nouă”¹, “actul juridic al cărui scop este stingerea unei obligații prin înlocuirea ei cu alta nouă”² sau privește “stingerea unui raport de obligații prin înlocuirea lui printr-un raport nou”³.

Aparent, novația se înfățișează ca o operațiune juridică ce constituie un mod de stingere a obligațiilor pentru că una din componentele sale constă în stingerea unei obligații (obligației vechi). Specific pentru novație este faptul că stingerea raportului obligațional existent nu duce la încetarea efectelor acestuia, ci aceste efecte se prelungesc asupra noului raport obligațional care se deosebește față de primul prin asumarea unei obligații noi, în locul celei mai vechi.

Prin urmare, efectele obligației inițiale, prelungindu-se într-un raport obligațional nou, se convertesc, se transformă în efectele obligației ce se naște, iar singura calificare posibilă a novației este că aceasta se constituie într-un mod de transformare a obligațiilor, și nu de stingere a lor.

¹ T.R.Popescu, P. Anca, *Teoria generală a obligațiilor*, Ed. Științifică, București, 1968, p. 401; C. Stătescu, C. Bârsan, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, București, 1995, p. 321.

² T. Demetrescu, *Principii de drept*, Ed. Științifică, București, p. 347.

³ M. Cantacuzino, *Elementele dreptului civil*, Ed. All Educational, București, 1998, p. 474.

Pentru a exista novație, nu este suficient ca obligația inițială să fie modificată, ci trebuie ca ea să fie transformată. Astfel, nu există novație în cazul în care creditorul va pretinde debitorului său o ipotecă sau un gaj, ori renunță la o garanție a creanței.

Având în vedere aspectele prezentate mai sus, novația a fost definită ca fiind convenția (contractul) prin care părțile unui raport juridic civil obligațional sting o obligație existentă, înlocuind-o cu una nouă⁴.

2. Condițiile de valabilitate ale novației. Fiind un contract, novația trebuie să îndeplinească condițiile de valabilitate, prevăzute de art. 948 C.civ, și anume: capacitatea de a contracta, consimțământul valabil al părții care se obligă, un obiect determinat și o cauză licită. În privința capacității de a face acte juridice civile, Codul civil⁵ prevede faptul că novațiunea nu operează decât între persoanele care au capacitatea deplină de exercițiu.

Pe lângă condițiile generale, novația trebuie să îndeplinească și unele condiții speciale, prevăzute la art. 1128-1133 C.civ. : raportul juridic de obligație care se stinge, dar și cel care se naște trebuie să fie valabil încheiate; să existe voința părților de a nova; creditorul trebuie să aibă capacitatea civilă de a înstrăina, iar debitorul de a se obliga; obligația nouă trebuie să se deosebească de cea veche printr-un element structural.

2.1. *Raportul juridic de obligație care se stinge, dar și cel care se naște trebuie să fie valabil încheiate.* Caracteristica novației constă în stingerea unei obligații vechi și nașterea simultană, în locul ei, a unei noi obligații. Existența obligației vechi susceptibile de stingere constituie o condiție de bază a novației.

În situația în care obligația care se stinge este lovită de nulitate absolută, aceasta nu mai poate constitui obiectul unei novații. Nulitatea absolută a raportului juridic obligațional care se stinge împiedică formarea novației. Novația prin care se urmărește înlocuirea unei obligații nule este lovită de nulitate absolută⁶.

Spre deosebire de o obligație lovită de nulitatea absolută, obligația lovită de nulitatea relativă poate fi novată numai în măsura în care se urmărește confirmarea acesteia. Pentru a confirma o obligație lovită de nulitate relativă, trebuie îndeplinite toate condițiile unei confirmări, și anume partea care ar putea invoca nulitatea trebuie să aibă capacitate deplină de exercițiu și să cunoască faptul că obligația inițială era lovită de nulitate relativă⁷.

În cazul în care partea care ar putea cere anularea novației nu a cunoscut cauza de nulitate, nu era capabilă în momentul când și-a exprimat consimțământul sau consimțământul dat a fost viciat, novația va fi și ea anulabilă⁸.

⁴ C. Stătescu, C. Bârsan, *op. cit.*, p. 321.

⁵ Art. 1129 C.civ: "Novațiunea nu se operează decât între persoane capabile de a contracta."

⁶ Conform art. 1168 C.civ, o donație nulă în privința formei nu poate să fie novată, adică confirmată.

⁷ Dacă persoana care poate cere anularea obligației nu cunoștea faptul că aceasta este lovită de nulitate relativă nu ne aflăm în prezența novației întrucât nu se urmărește confirmarea vechii obligații.

⁸ C. Stătescu, C. Bârsan, *op. cit.*, p. 322, M. Gaiță, *Drept civil. Obligații*, Ed. Institutul European, Iași, 1999, p. 394

Novăția este considerată inadmisibilă în situația în care lucrul care constituie obiectul vechii obligații a pierit fortuit, în momentul contractării noii obligații⁹. În această situație, debitorul care a plătit în baza noii obligații va putea intenta împotriva creditorului acțiunea în repetițiune, întrucât el a plătit un lucru nedatorat (art. 992 C.civ). În cazul în care pierderea lucrului este imputabilă debitorului, acestuia îi revine obligația de despăgubire, care va servi drept bază a novației.

Pot face obiectul novației și obligațiile afectate de condiție. În această situație, dacă vechea obligație era afectată de condiție la fel va fi și noua obligație, afară de cazul în care părțile nu prevăd înlocuirea obligației afectată de condiție cu o obligație pură și simplă. Dacă condiția se îndeplinește, ea are efect retroactiv. Dacă nu se îndeplinește condiția se consideră că nu a existat niciodată, și prin urmare nu există nici novația.

Obligația afectată de termen, modalitate ce afectează executarea obligațiilor, nu și existența lor, poate face obiectul novației, obligația devenind astfel pură și simplă, cu excepția cazului în care părțile stipulează un nou termen. În aceste condiții, termenul din prima obligație, ca efect al novației, nu se va transmite la cea de-a doua obligație¹⁰.

Prin novație, o obligație civilă imperfectă (naturală)¹¹ se poate transforma într-o obligație civilă propriu-zisă. Aceasta se poate realiza doar prin convenția părților raportului juridic obligațional inițial, convenție încheiată cu intenția de a nova, de a stinge vechea obligație, adică obligația naturală, și de a da naștere unei noi obligații, de această dată perfectă, care este de natură contractuală, și deci total diferită de obligația veche.

În ceea ce privește noua obligație, dacă aceasta este lovită de nulitate absolută, raportul juridic obligațional va subzista întrucât vechea obligație nu se stinge decât dacă obligația ce o înlocuiește este valabilă. Astfel, obligația nouă care o înlocuiește pe cea anterioară trebuie să îndeplinească toate condițiile de valabilitate prevăzute de lege pentru acel raport juridic obligațional. Stingerea fostei creanțe este subordonată de crearea unei noi obligații, subordonare care face diferența între novație, ca modalitate de transformare a obligațiilor, și celelalte moduri de stingere a acestora.

Dacă noua obligație este lovită de nulitate relativă¹², ea este supusă acțiunii în anulare, însă după împlinirea termenului de prescripție sau după confirmarea ei expresă sau tacită novația se va consolida retroactiv. Acest lucru se întâmplă în cazul când creditorul nu cunoștea cauza de nulitate relativă. În situația în care creditorul cunoștea cauza de nulitate a noii obligații în momentul novației și consimte să renunțe la vechea obligație valabilă în schimbul uneia anulabile, atunci novația nu va putea fi anulată.

⁹ I. Adam, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Ed. All Beck, București, 2005, p. 520.

¹⁰ I. Adam, *op. cit.*, p. 521

¹¹ D. Alexandresco, *Principiile dreptului civil roman, vol. III, Despre contracte sau convențiuni*, București, 1926, p. 672, T.R. Popescu, P. Anca, *op. cit.*, p. 401

¹² C. Stătescu, C. Bârsan, *op. cit.*, p. 322.

2.2. *Să existe, fără dubiu, voința părților de a nova.* Voința de a realiza o novație trebuie să fie clar exprimată și să rezulte din actul prin care părțile unui raport juridic obligațional sting o obligație existentă, înlocuind-o cu o nouă obligație. Intenția de a nova are trei componente¹³: voința părților de a stinge obligația veche; voința părților de a crea sau de a da naștere unei obligații noi; voința de a lega între ele două efecte, în așa fel încât fiecare să constituie cauza celeilalte.

Nu este necesar folosirea unor anumiți termeni, ci numai faptul că ea trebuie să fie limpede exprimată de părți prin actul novației. Potrivit art. 1130 C.civ., “novația nu se prezumă. Voința de a o face trebuie să rezulte evident din act.” Prin termenul “act” se înțelege actul juridic în sensul de *negotium*, adică de operație juridică, și nu de *instrumentum* sau de înscris constatator al unei operații juridice.

Novația este întotdeauna rezultatul convenției părților și nu operează niciodată de plin drept. Faptul debitorului obligației de a plăti mai mult timp creditorului o sumă lunară, fără a presta întreținerea în natură, așa cum și-a asumat-o în contract, nu poate fi considerat intenție de a nova¹⁴.

Intenția părților de a nova este esențială. Lipsa manifestării exprese a voinței creditorului de a libera debitorul inițial, odată cu încheierea actului de novație, face să nu fie îndeplinite toate condițiile de valabilitate. Cele două obligații (cea veche și cea nouă) vor exista paralel, fiind vorba de crearea unei noi datorii, neprecedată de stingerea corelativă a celei vechi. Prin urmare, actul nu își poate produce efectele, iar debitorul inițial este ținut în continuare de achitarea obligației existente¹⁵.

Simpla indicare a unei persoane care va achita datoria în locul debitorului nu echivalează cu existența novației. Persoana astfel desemnată nu poate fi decât un mandatar, care va achita datoria în contul debitorului.

Voința părților de a nova poate fi și tacită¹⁶, cu condiția să fie certă, ea putând rezulta și din comportamentul sau conduita neechivocă a părților, fără a fi stipulată expres într-o clauză a convenției.

Proba intenției de a nova revine celui ce invocă existența novației. Astfel, pot fi folosite toate mijloacele de probă prevăzute de lege pentru dovada faptelor juridice.

2.3. *Părțile trebuie să aibă capacitatea de a nova.* Pentru a putea nova, creditorul trebuie să aibă capacitatea civilă de a înstrăina, iar debitorul de a se obliga, întrucât el contractează o nouă obligație.

În cazul novației creanțelor solidare, cocreditorul solidar care are capacitatea de a primi plata nu poate să noveze creanța în ceea ce privește plata celorlalți cocreditori.

¹³ L.Pop, *Tratat de drept civil. Obligațiile*, Ed. C.H.Beck, București, 2006, p. 302.

¹⁴ T.S., col.civ., dec. nr. 1703/24.12.1962 în *C.D. 1962*, p. 108.

¹⁵ C.S.J., s.com., dec. nr. 5394/10.10.2001 în *Buletinul Jurisprudenței 1990-2003*, Ed. All Beck, București, 2004, p. 309.

¹⁶ L.Pop, *op. cit.*, p. 303.

Mandatarul general al creditorului poate să facă o novație, nu și mandatarul investit numai cu dreptul de a primi plata de la debitor, întrucât mandatul acestuia este limitat.

De asemenea, uzufructuarul unei creanțe sau rente nu poate să o noveze fără acordul nudului proprietar, întrucât el are dreptul numai de folosință și de administrare, nu și dreptul de dispoziție care nu i cuvine decât în caz de uzufruct¹⁷.

2.4. *Obligația nouă trebuie să se deosebească de cea veche printr-un element structural.* Pentru existența novației este necesar ca cea de-a doua obligație să difere de prima printr-un element nou, suficient pentru a se distinge de acesta. Acest element nou poate consta în schimbarea oricărei dintre părți, a obiectului sau a cauzei raportului juridic care este supus novației. În lipsa acestui element nou nu poate exista novație.

a. *Novația prin schimbarea unuia dintre subiectele raportului juridic obligațional inițial (novația subiectivă).* Prin convenția de novație, creditorul sau debitorul raportului juridic obligațional inițial poate fi schimbat, păstrându-se obiectul și cauza actului juridic civil.

*Novația prin schimbarea creditorului*¹⁸ operează prin înlocuirea creditorului vechi cu unul nou. Debitorul va fi liberat astfel în raport cu creditorul vechi, dar se obligă față de cel nou.

Această operațiune este în prezent inutilă, fără aplicabilitate practică, întrucât schimbarea creditorului dintr-un raport de obligații se realizează prin cesiunea de creanță, admisă de dreptul modern. Față de cesiunea de creanță, această novație prezintă mai multe inconveniente. Astfel, în cazul novației se cere consimțământul debitorului, în timp ce în cazul cesiunii de creanță nu este nevoie de consimțământul debitorului cedat, care poate opune cesionarului toate excepțiile opozabile cedentului. Cesiunea de creanță are efect translativ, în sensul că nu stinge creanța, ci numai o strămută cesionarului împreună cu toate accesoriile sale, în timp ce novația are atât efect extinctiv cât și efect constitutiv întrucât vechea obligație se stinge cu toate accesoriile ei pentru a lua naștere o nouă obligație. Așadar, noul creditor pierde garanțiile și accesoriile pe care fostul creditor le avea, iar debitorul nu va putea opune noului creditor excepțiile pe care le avea și le putea invoca față de vechiul creditor, întrucât între el și actualul creditor există un alt raport obligațional.

*Novația subiectivă prin schimbare de debitor*¹⁹ operează atunci când o terță persoană se angajează față de creditor să plătească el datoria, fără a fi necesar consimțământul debitorului inițial în acest scop (art. 1131 C.civ.). Este necesară însă exprimarea voinței certe, lipsite de echivoc a creditorului de a-l libera pe debitorul inițial. Această novație operează pe cale de *expromisiune*²⁰, adică aceea

¹⁷ I. Adam, *op. cit.*, p. 522.

¹⁸ Această novație este reglementată de art. 1128 pct. 3 C.civ, care prevede: “când, prin efectul unui angajament, un nou creditor este substituit celui vechi, către care debitorul este descărcat.”

¹⁹ Această novație este reglementată de art. 1128 pct. 3 C.civ, care prevede: “când, un nou debitor este substituit celui vechi, care este descărcat de creditor.”

²⁰ C. Stătescu, C. Bârsan, *op. cit.*, p. 321.

promisiune de plată din partea celui ce se substituie altuia sau exclude pe vechiul debitor.

Novăția prin schimbare de debitor poate avea loc și cu acordul debitorului inițial, pe cale de delegație. În această situație, debitorul inițial dă mandat unui terț să plătească în locul său, terțul substituindu-se ca debitor în raportul obligațional existent.

b. Novăția prin schimbarea unui element structural al raportului juridic obligațional inițial (novația obiectivă). Această novație are loc atunci când debitorul contractează față de creditorul său o datorie nouă, ce se substituie celei vechi care este stinsă. Există patru modalități în care se realizează novația obiectivă: prin schimbarea obiectului obligației, schimbarea cauzei, a naturii sau modalităților acesteia.

Novăția prin schimbarea obiectului obligației se realizează în cazul creditorului care acceptă angajamentul debitorului său de a de îndatora să execute o altă prestație decât cea la care era obligat prin raportul juridic inițial²¹. Această novație nu trebuie confundată cu operația de dare în plată²². Darea în plată este considerată o specie a novației prin schimbarea debitorului, având în plus, caracterul de a stinge deplin obligația veche, fără ca aceasta să mai devină o nouă obligație. Este vorba, practic, de o novație urmată instantaneu de plată²³.

Novăția prin schimbarea cauzei se realizează atunci când același debitor se angajează față de același creditor, pentru același obiect pe baza unui titlu diferit. De exemplu: în situația în care raportul obligațional vechi, născut din contractul de vânzare-cumpărare este înlocuit cu un raport obligațional nou născut din contractul de împrumut.

În cazul *novației prin schimbarea naturii juridice* a obligației, obiectul și părțile raportului juridic obligațional rămân aceleași, numai natura obligației se schimbă. De exemplu: o datorie comercială este transformată într-o datorie civilă și invers. În acest caz, novația există, întrucât între obligațiile civile și cele comerciale există deosebiri.

Novăția prin schimbarea modalității creanței se realizează în situația în care se include sau se înlătură o modalitate a obligației. Elementul nou poate fi dat de înlocuirea sau adăugarea unei condiții raportului juridic obligațional²⁴. Astfel, o obligație pură și simplă poate fi transformată într-o obligație condițională sau o obligație condițională poate fi transformată într-una pură și simplă.

Acordarea unui termen de plată, reamintirea unei părți din datorie sau luarea de noi garanții (de exemplu o ipotecă, un gaj, o cambie) nu constituie novație întrucât nu se naște o obligație cu un element nou de natură a o face să difere de

²¹ De exemplu, raportul vechi care are drept obiect plata unei sume de bani se înlocuiește cu o altă prestație.

²² La ambele instituții juridice are loc schimbarea obiectului obligației.

²³ O. Ghiță, *Dinamica obligațiilor în dreptul civil*, Ed. Universitaria, Craiova, 2006, p. 247

²⁴ C. Stătescu, C. Bârsan, *op. cit.*, p. 322, I. Filipescu, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Ed. Actami, București, 1997, p. 218

cea veche²⁵, fiind vorba doar de simple modificări ale obligației, care nu îi afectează existența, obligația în sine rămânând neschimbată.

Toate aceste condiții trebuie îndeplinite cumulativ pentru a fi în prezența novației, modalitate de transmitere a raportului juridic obligațional.

²⁵ T.S., s.civ., dec. nr. 177/11.02.1981 în *R.R.D. nr. 10/1981*, p. 70.